

CENT ANYS DE LA SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA

ORIOL CASASSAS,¹ JOSEP M. CAMARASA² I CRISTINA JUNYENT³

¹*Institut d'Estudis Catalans*

²*Fundació Privada Carl Faust, Blanes*

³*Fundació Privada Ciència en Societat, Barcelona*

Adreça per a la correspondència: Josep M. Camarasa. C. de Josep Torres, 4, àtic 1a.
08012 Barcelona. Tel.: 647 444 484. Adreça electrònica: josepmcamarasa@marimurtra.cat.

RESUM

En ocasió del seu centenari es revisa la peripècia històrica de la Societat Catalana de Biologia (de 1912 a 1962, Societat de Biologia de Barcelona). S'expliquen les circumstàncies de la seva fundació, la personalitat dels seus fundadors, la seva organització interna i el perfil professional i científic dels seus socis i la seva projecció social tant a escala catalana com internacional. Finalment es remarquen les grans transformacions que ha experimentat en diferents moments de la seva història, en particular els darrers trenta anys.

Paraules clau: biologia, Catalunya, centenari, ciència, història.

100 YEARS OF THE SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA (CATALAN SOCIETY OF BIOLOGY)

SUMMARY

On the eve of the centennial of the Societat Catalana de Biologia (Catalan Society of Biology), the historical events concerning that society (named from 1912 to 1962 Societat de Biologia de Barcelona) are revised. Aspects dealt with include the circumstances leading to its foundation, the personality of its founders, the internal organization and social projection at the catalan and international levels, as well as the professional and scientific outlines of its members. Also, the main changes experienced by the Society along its 100 years of existence, mainly in the last 30 years, are described.

Key words: biology, Catalonia, centennial, history, science.

LA «BIOLOGIA» AL COMENÇAMENT DEL SEGLE XX. QUÈ ERA AIXÒ?

La Societat Catalana de Biologia va ser la primera societat filial creada per l'Institut d'Estudis Catalans, només un any després de la creació de la Secció de Ciències. Avui, amb més de 1.400 socis, és la més nombrosa i activa de totes.

Quan mirem enrere en recerca dels orígens (siguin els d'una nissaga, els d'un poble o els d'una institució) és fàcil deixar-se arrossegar per la temptació de l'èpica i fins de la mitificació. Uns herois fundadors, unes adversitats gairebé insuperables, un esforç sobrehumà i un triomf de la voluntat, la intel·ligència i l'esforç donen com a resultat la naixença d'aquella nissaga, d'aquell poble, d'aquella institució.

Voldríem evitar aquesta temptació i acostar-nos a la història dels orígens de la nostra Societat Catalana de Biologia amb una mirada més distanciada. La que escau a una història que tracta d'enregistrar i analitzar les vicissituds i les actuacions que han fet d'aquesta Societat el que és avui. Per començar ens hauríem de preguntar què té de comú i de diferent la «biologia» d'avui en relació amb la dels fundadors de la Societat.

En efecte, per més que avui ens sembli inequívoc el sentit del mot *biologia*, aquest sentit ha estat molt diferent per a uns i altres al llarg dels darrers dos segles. De fet, aquest neologisme fou posat en circulació al començament del segle XIX per designar una àrea de coneixement científic emergent completament nova en aquells moments, la de l'estudi dels éssers vius —animals i vegetals— en allò que tenien de comú. Al llarg del segle, però, i ja de bon començament, anà prenent sentits diferents segons els autors. En un primer moment, de la mà de Burdach, Lamarck i Cuvier,

la «biologia» no va més enllà d'establir un lligam entre anatomia comparada, fisiologia i taxonomia. També, en un moment inicial (1802) Treviranus obre la via d'una identificació entre biologia i fisiologia (en particular amb la fisiologia experimental) que es consolida posteriorment amb Claude Bernard i s'arrossega en alguns llocs (per exemple a casa nostra) fins al començament del segle XX.

Segons l'historiador quebequès J. A. Caron (1988) no es pot parlar amb propietat de biologia en el sentit que avui donem normalment al terme¹ fins que Thomas H. Huxley, recollint les aportacions anteriors i unificant-les amb la teoria de l'evolució de Darwin, estableix en els anys seixanta i setanta del segle XIX una «teoria biològica».

Tanmateix, no és en el marc d'aquesta tradició huxleyana i, en definitiva, darwiniana, que neix la Societat de Biologia de Barcelona.² Malgrat que no és probable que els fundadors de la nostra Societat fossin majoritàriament hostils al darwinisme, és més aviat en tant que hereus de la fisiologia experimental de Claude Bernard (enriquida amb l'aportació de la medicina «de laboratori» de Pasteur, Koch i els pasteurians en general) que actuen August Pi i Sunyer i Ramon Turró el 1912 quan funden la Societat de Biologia de Barcelona, la primera de les filials de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC). De fet, els fundadors de la nostra Societat haurien pogut fer seves el 1912 les paraules d'un dels fundadors de la Société de Biologie de París en ser creada aquesta (el 1849!):

C'est certainement pour avoir voulu considérer l'art médical exclusivement, comme point de départ et non comme but, sans s'appuyer sur les éléments d'études qui lui fournissent les autres branches de la biologie, que trop souvent des tentatives analogues à celle que nous faisons ici se sont vues au bout d'un certain temps frappées de stérilité [...]. C'est donc à chercher complètement

autant que possible, sous un autre point de vue, l'ensemble des connaissances qui nous sont nécessaires et que doivent tendre nos efforts collectifs.³

Que els nostres «biòlegs» de 1912 eren més hereus de la tradició de la fisiologia experimental de Claude Bernard que de la tradició més materialista de Darwin i Huxley, la qual no havia tingut pràcticament penetració entre els nostres científics, ho demostra ben a les clares el primer article dels Estatuts que tingué la Societat de Biologia de Barcelona el 1913. «La Societat de Biologia de Barcelona té per objecte l'estudi de la ciència dels éssers organitzats a l'estat normal i patològic». Una definició de clara arrel comtiana, arrel que compartia (amb més de mig segle de retard) amb la Société de Biologie parisenca creada al temps de la Segona República francesa, per més que en un primer temps Claude Bernard i els seus seguidors haguessin preferit rebutjar el terme *biologia* i utilitzar com a sinònim seu *fisiologia*.

La veritat és que no podia ser altrament: al llarg del segon terç del segle XIX, i molt especialment a partir de 1868, malgrat la tradició vitalista que pesava històricament en les escoles mèdiques catalanes i en la formació dels nostres metges, el positivisme havia anat penetrant en el pensament mèdic català i, més a poc a poc, fins i tot en l'ensenyament de la Facultat de Medicina. En el pas del segle XIX al XX Turró, l'exponent més acabat del positivisme biològic a casa nostra, era també la figura científica més respectada a Catalunya, al marge d'ideologies, i, com a tal, fou també el primer «biòleg» de l'Institut d'Estudis Catalans.

LA SECCIÓ DE CIÈNCIES DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS I LA SOCIETAT DE BIOLOGIA DE BARCELONA

Els anys de la primera dècada del segle XX (i els primers de la segona, fins a la Primera Guerra Mundial) són els de la institucionalització de la ciència a Catalunya. Si el 1907 s'havia creat l'IEC amb una orientació exclusivament historicoarqueològica, el 1911 se li afegien les noves seccions filològica i de ciències. Pel que fa a aquesta darrera hom li atribuïa les funcions següents: publicar obres, memòries i ressenyes d'investigacions científiques; dur a terme o afavorir les empreses científiques per a les quals fos necessària una organització col·lectiva; establir laboratoris d'investigació, organitzar reunions, etc.; assessorar la Diputació de Barcelona (l'entitat fundadora) en l'ordre d'estudis de la seva competència, i correspondre amb els centres científics estrangers, intervenir en els congressos internacionals i en tots els actes, reunions i institucions en què es judiqués convenient que fos representada la ciència catalana. En la concepció implícita de les ciències que recollien els documents fundacionals quedaven incloses, no solament les ciències biològiques i físicomatemàtiques, ans també les ciències socials i la filosofia.

Entre els set membres inicials de l'«Institut de Ciències» (nom que es donà els primers anys a la Secció) figuraven quatre «biòlegs».⁴ Tres d'ells (Miquel Arcàngel Fargas i Roca, Ramon Turró i Darder i August Pi i Sunyer⁵) vinculats a l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques i a la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona i el quart (Josep M. Bofill i Pichot) a la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona. Miquel Arcàngel Fargas i Roca (1858-1916), a més, havia estat un

dels fundadors de la Lliga Regionalista, i era per tant persona de la màxima confiança d'Enric Prat de la Riba i, tant per això com per raons d'edat i de jerarquia acadèmica (era catedràtic de ginecologia des del 1883), tingué la presidència de l'Institut de Ciències fins a la seva mort el 1916. Abans ja havia tingut la de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques (1897-1898 i 1902-1904) i la vicepresidència de la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona (1901-1906), així com també la de la Unió Regionalista (1900-1901) i la vicepresidència de la Lliga Regionalista (1901-1916).

Josep M. Bofill i Pichot (1860-1938) també era metge, encara que el 1911 feia anys que no exercia i havia decantat la seva activitat científica envers l'entomologia. Però en la seva joventut havia estat un dels deixebles més fidels que va tenir Santiago Ramon y Cajal a Barcelona i havia estat en contacte amb Koch a Berlín formant part d'una comissió enviada per l'Ajuntament de Barcelona per informar-se de les possibles aplicacions terapèutiques del llavors recent descobriment de la tuberculina. Juntament amb Turró havia estat un dels primers analistes clínics de Barcelona fins que una malaltia el posà a les portes de la mort i això el decidí a abandonar la pràctica mèdica.

Com Fargas, Ramon Turró (1854-1926) havia ocupat, de 1908 a 1910, la presidència de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques però ja abans, de 1897 a 1905, precisament en coincidència amb les presidències de Fargas, havia dirigit el laboratori bacteriològic que aquesta institució havia muntat a la seva seu, en el qual començà a impartir els cursos que després prosseguiria en la seva segona etapa al Laboratori Municipal. També hi dugué a terme els primers treballs adreçats a avançar en la demostració experimental de la seva

teoria de la immunitat, que foren així mateix els primers que obtingueren un cert ressò internacional, gràcies a la publicació en revistes alemanyes.

August Pi i Sunyer (1879-1965) havia estat associat a aquestes recerques fins al 1908. Primer com a deixeble aplicat i brillant, amb una formació acadèmica més consistent que la de Turró, després com a jove investigador que començava a volar pel seu compte però a qui Turró encara donava de tant en tant un cop de mà en el moment oportú. Així, no és pas casual que, mentre August Pi i Sunyer preparava la seva tesi sobre la vida anaeròbia, Turró publicqués (1901), primer en castellà i després en alemany, un article sobre tècniques de cultiu de microbis anaerobis, en el qual proposava la utilització d'un tub especial que rebé el seu nom. Encara ho és menys que el 1904 (l'any mateix que August Pi i Sunyer guanyaria les oposicions a la càtedra de fisiologia de la Facultat de Medicina de Sevilla)⁶ publicuessin conjuntament a Madrid el treball «Mecanismo fisiológico de la inmunidad natural», que després apareixeria publicat en versions francesa i alemanya; ambdues publicacions eren fruit de treballs duts a terme al laboratori de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques.

D'una altra banda, tant Turró com Pi i Sunyer tingueren ja participació en la primera publicació del flamant Institut de Ciències: el primer fascicle del primer volum dels *Arxius de l'Institut de Ciències*, aparegut el 1911 mateix. Turró hi publicà l'article «Dels orígens del coneixement de lo real exterior: la fam», un text català (el primer de Turró publicat en la nostra llengua), en el qual es resumeix la primera part de la que havia de ser l'obra més coneguda de Turró: *Orígens del coneixement: la fam*. L'aportació d'August Pi i Sunyer va ser una ressenya sobre els avenços de la fi-

siologia durant els primers deu anys del segle xx, gairebé una proposta programàtica per a la Societat que ell ja tenia al cap.

Perquè, certament, un problema molt seriós de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans present des de la seva fundació va ser el de la impossibilitat de cobrir amb un nombre limitat de membres (set) la immensa diversitat d'àmbits de recerca que comprenia, ja en aquells anys, el món de la ciència, fins i tot en un país com el nostre, d'activitat científica prou migrada en aquell temps. Per això calia buscar solucions més eficaces per impulsar l'activitat científica a Catalunya des de la base, és a dir, des dels investigadors mateixos, i no, com feia necessàriament l'Institut de Ciències, des de la cúpula dels consagrats per l'autoritat competent. Per això hom començà a promoure la creació o la incorporació de societats especialitzades com a filials de l'Institut d'Estudis Catalans. Feia poc més d'un any de la creació de la Secció (o Institut) de Ciències quan, el 14 de desembre de 1912, celebrava la primera sessió científica la primera d'aquestes filials, la Societat de Biologia de Barcelona (actualment Societat Catalana de Biologia), el primer centenari de la qual celebrem aquest any.

ELS PRIMERS ANYS DE LA SOCIETAT DE BIOLOGIA

La Societat de Biologia naixia, doncs, al Laboratori Municipal de Barcelona el 14 de desembre de 1912 sota l'impuls de Ramon Turró i d'August Pi i Sunyer, que en seria el primer president fins a 1918. Fins fa ben poc s'havia pensat que l'argument de la dissimilaritat d'interessos i de formació científica dels membres de la Secció de Ciències i l'evidència que, del mestratge de Turró, estava començant a néixer una escola,

havien convençut Prat de la Riba de la necessitat de crear una filial específica per a la biologia, que havia d'esdevenir immediatament la plataforma de relació i de publicació de la llavors encara incipient escola biològica catalana. La realitat, tal com es pot seguir als llibres d'actes de la Secció de Ciències, és tota una altra: la iniciativa vingué més aviat dels «biòlegs» mateixos, en particular d'August Pi i Sunyer.

Efectivament, el 2 de novembre de 1912, en tornar de París, on havia viatjat per representar l'IEC al Congrés de Patologia, August Pi i Sunyer exposava que s'havia «posat d'acord amb la Junta directiva de la Societat de Biologia de París» per tal que es constituís a Barcelona «una entitat germana en comunicació i correspondència de treball amb ella i amb la Societat de Biologia de Madrid»⁷ i que entrarien a formar part de la nova institució alguns membres de l'Institut (ell mateix, Josep M. Bofill i Pichot i Ramon Turró).

L'empenta inicial

Va ser amb aquests antecedents com aquell 14 de desembre de 1912 una dotzena de «biòlegs» (metges, veterinaris, farmacèutics), «uns pocs homes interessats en el conreu de les ciències biològiques pures» per dir-ho en paraules de Pi i Sunyer mateix, s'havien reunit per escoltar i discutir quatre comunicacions. Ramon Turró, el director del Laboratori des del 1906, havia donat la benvinguda als aplegats i anunciat que aquell seria el primer acte d'una nova societat científica, la Societat de Biologia de Barcelona, que prenia com a model la Société de Biologie de París i aspirava a rebre l'empena de l'Institut d'Estudis Catalans.

El primer any, de desembre de 1912 a desembre de 1913, es presentaven ja 31 co-

municacions a cura de Turró, de Pi i Suñyer i d'alguns dels deixebles de Turró, en representació de l'embrió inicial de l'escola biològica catalana: Josep Alomar (c. 1880-1936), Lluís Sayé (1888-1975), Jesús M. Bellido (1880-1952), Joan Alzina i Melis (1889-1979), Pere Nubiola (1878-1956), Jaume Peyrí (1877-1950), Pau Agustí (1892-1973), Jaume Balasch (c. 1870-1927), Joan Marimon (1883-1939), Rossend Carrasco i Formiguera (1892-1990), Remigi Dargallo (1889-1972), Joan Darder i Rodés (1887-1946) o Josep Vidal i Munné (1896-1958). A partir de la segona sessió, el Laboratori de Fisiologia de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona s'alternà com a seu amb el Laboratori Municipal, si bé les sessions anaren sovintejant cada vegada més al Laboratori de Fisiologia. Només esporàdicament es feien sessions en altres espais, com el Laboratori de Patologia General de la Facultat de Medicina mateixa o el Departament Anatòmic de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau. A partir de març de 1921, les començà a acollir l'Institut de Fisiologia creat per la Mancomunitat al Laboratori de Fisiologia, i ja només esporàdicament es va fer alguna sessió al Laboratori Municipal. A partir de l'octubre de 1922 sembla que gairebé totes les sessions tingueren lloc als locals de l'Institut d'Estudis Catalans, al Palau de la Generalitat (llavors de la Diputació Provincial de Barcelona) on van haver de continuar fins que la dictadura de Primo de Rivera ho impedí.

Inicialment, la Societat de Biologia de Barcelona prenia com a model, tal com hem dit, la Société de Biologie de París. Es tractava d'un model altament selectiu, de corporació tancada, amb un nombre limitat (40) de socis numeraris, com si es tractés d'una Acadèmia. Només aquests socis numeraris (i, en determinats casos, els honoraris) gaudien de plenitud de drets (presentar en completa llibertat les comunicaci-

ons que volguessin, ser elector i elegible en les eleccions de càrrecs directius i participar en les d'admissió de nous socis) i obligacions (presentar almenys un cop l'any un treball original, lliurar còpies de les seves publicacions a la biblioteca i encarregar-se de les tasques o ponències que la Societat els encomanés). En canvi, els socis corresponsals i agregats no podien participar en les votacions i els agregats, a més, havien de sotmetre les seves comunicacions a examen previ per part del Consell Directiu abans d'exposar-les en una sessió científica. I això, tot i ser els únics que, segons els estatuts de 1913, cotitzaven una quota. Amb escassos retocs,⁸ aquest model es mantingué fins a 1939.

La vinculació amb la Société de Biologie de París tingué altres manifestacions. A partir de 1917 els *Comptes-rendus* de la societat francesa contenen resums d'algunes de les comunicacions presentades a les sessions de la catalana i el 1919 aquesta era reconeguda com a secció de la Société de Biologie de París que, a partir de llavors, publicà resums de totes les comunicacions presentades a les sessions de la Societat de Biologia de Barcelona.

El primer volum dels TREBALLS DE LA SOCIETAT DE BIOLOGIA DE BARCELONA contenia les comunicacions presentades a la sessió inaugural del 14 de desembre de 1912 i a les sessions científiques del 1913, i sortí publicat l'any següent. En anys successius, fins a 1920, es mantingué la tònica de publicar anualment els treballs presentats a les sessions científiques de l'any precedent. Els treballs de 1920, juntament amb els de 1921, van ser publicats el 1922 formant un sol volum, si bé l'any següent es tornà a la normalitat publicant el volum corresponent a 1922. Normalitat efímera, perquè com a conseqüència del cop d'estat del general Primo de Rivera i la dictadura que aquest imposà, el volum següent, no-

vament, va haver d'aplegar els treballs presentats a les sessions de dos anys consecutius (1923 i 1924) però, a més, no aparegué fins el desembre de 1931, ja sota la Segona República.

Els TREBALLS DE LA SOCIETAT DE BIOLOGIA DE BARCELONA van ser, fins al desenllaç de la Guerra Civil de 1936-1939, un periòdic científic d'alta qualitat, en el qual August Pi i Sunyer, que en va ser l'esperit guia, publicà la majoria de les seves monografies de recerca. Pi i Sunyer creia fermament en la novetat i l'excel·lència del tipus de ciència que s'hi publicava i que, segons ell, havia trencat amb la «tradició especulativa» anterior a Cajal. Per a ell, abans de Cajal, no hi havia hagut ciència a Espanya. Prou ho proclamava encara el 1944, referint-se als temps del seu avi Francesc Suñer i Capdevila (1826-1898):

La Ciència no existia. Potser algun matemàtic ignorat. Fins que es produirà la reacció a finals de segle no formarà la figura extraordinària de Ramón y Cajal, el qual crearà una escola en un medi indiferent i aconseguirà descobriments transcendents [...]. En ciències naturals sorgirà Bolívar i hi haurà més tard uns químics, uns físics i uns matemàtics. Abans d'aquests homes no interessava a ningú construir a Espanya ciència original i s'havia perdut una modesta tradició a partir dels finals del segle XVIII. (Pi i Sunyer, 1967: 209)

Des del seu accés a la càtedra de fisiologia de la Facultat de Medicina de Barcelona Pi i Sunyer havia tingut una obsessió: la de convertir una càtedra de molt escassos recursos en un centre d'estudi viu i amb el màxim de possibilitats. No hi havia espai als laboratoris, no hi havia taules de treball, ni hi havia els aparells necessaris per a la recerca. Les gestions fetes al Ministeri havien donat un resultat nul, ben al contrari de la comprensió trobada en les institucions autòctones i l'empenta del petit nucli d'investigadors que es començava a vertebrar a l'entorn de les sessions de la Societat

de Biologia. Només cinc anys després de l'arrencada de la Societat de Biologia, aquest petit nucli creat per Turró i Pi i Sunyer ja era prou sòlid per començar a pensar en la creació d'una institució de recerca pròpia (Glick, 1995), més enllà de la plataforma de discussió i intercanvi que era la Societat. Així, el dia 1 de gener de 1917, Pi i Sunyer i Jesús M. Bellido i Golferichs (1880-1952) presentaven a Prat de la Riba, president de la Mancomunitat de Catalunya, una memòria que feia evident la necessitat de creació d'una institució científica moderna i eficient, en l'àmbit de la biologia experimental, i per això proposaven la creació d'un «Institut de Biologia» que posés remei en aquest camp a la «tragedia de la Ciència a Catalunya». Però Prat de la Riba morí l'estiu del mateix any 1917 i els propòsits d'atendre la memòria dels biòlegs quedaren suspesos i, encara que el 1919 la Diputació de Barcelona preveia en els seus pressupostos una partida per a la creació d'un «Laboratori Superior de Biologia», calgué esperar encara un any més perquè la Mancomunitat, presidida llavors per Puig i Cadafalch, adoptés aquell projecte, si bé amb un abast força més modest del proposat per Pi i Sunyer i Bellido. La càtedra de fisiologia quedava així elevada a la categoria d'Institut de Fisiologia.⁹ Amb un increment dels recursos fou possible dignificar les instal·lacions de la vella càtedra, contractar personal auxiliar i subaltern, constituir una excel·lent biblioteca i adquirir l'utillatge necessari per a la recerca. Pi i Sunyer fou el director de l'Institut i el seu constant col·laborador Jesús Maria Bellido el sotsdirector; la inauguració del nou centre tingué lloc el dia 11 d'abril de 1921 amb la conferència de Ramon Turró sobre «Defenses orgàniques».

August Pi i Sunyer ocupà la presidència de la Societat de Biologia des de la fundació fins el 1918, quan hagué de deixar-la

per dedicar-se a altres obligacions com la presidència del II Congrés Universitari Català i les de diputat a Corts per Figueres en representació del Partit Republicà Demòcrata Federal. Ocupà el seu lloc al capdavant de la Societat Jesús M. Bellido i Gollerichs, el seu més íntim col·laborador.

El 1920 la presidència recaigué en Ramon Turró, sens dubte en reconeixement del seu mestratge, del qual s'havien beneficiat directament o indirecta gairebé tots els socis de la jove Societat. L'ocupà fins el 1924, quan la dictadura del General Primo de Rivera ja li havia imposat la jubilació forçosa i l'allunyament del Laboratori Municipal.

Quan el 15 de desembre de 1922, a la Sala dels Consells de la Mancomunitat de Catalunya, se celebra solemnement el desè aniversari de la Societat (vegeu la figura 1), Josep M. Bofill i Pichot, president de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans, podia dir en el seu parlament que la Societat de Biologia era, sens dubte,

una de les que més ha contribuït a que fos conegut i considerat amb respecte l'esforç que fa Catalunya per tal de conquerir un lloc preeminent en el concert científic mundial (Bofill i Pichot, 1923).

I això tot i que, com diria a continuació August Pi i Sunyer,

FIGURA 1. Sessió de celebració del desè aniversari de la Societat de Biologia i homenatge a Ramon Turró (Palau de la Generalitat, 15 de desembre de 1922). Figuren a la mesa de la presidència, d'esquerra a dreta, Josep M. Bofill i Pichot, Ramon Turró, Josep Puig i Cadafalch (president de la Mancomunitat), Ferran Fabra i Puig, marquès d'Alèlla (alcalde de Barcelona), Jesús M. Bellido i August Pi i Sunyer. Al mig del primer rengle, mirant a la càmera apareix Francesc Macià.

en iniciar-se els treballs per la constitució de la nostra Societat de Biologia, veus adverses s'aixecaren, nombroses i plenes de convenciment, fins dels nostres rengles mateixos. S'havia trencat per centúries a Catalunya la tradició del treball especulatiu, no havien de trobar-se homes preparats ni altres tampoc que es disposessin al sacrifici de la recerca ignorada, no hi havia escalf col·lectiu, ni interès tan sols entre aquells —els metges, per exemple— que vivien d'aplicacions pràctiques dels estudis biològics; la nostra iniciativa faria néixer artificialment una institució més, morta tot seguit, quelcom de vida efímera que vindria a comptar-se entre tants assaigs malaventurats, repetits sovint en el curs de la nostra titubejant i difícil renaixença.

[...] Potser sí que hi hagué una imprudent impulsió en portar a realitat els nostres projectes. Però voluntariosament, forçadament, l'obra fou posada en marxa. I heus ací aquest vespre, que celebrem el desenari de la nostra Societat i que ja ben prompte vindrà a aparèixer el volum novè dels nostres Treballs!. (Pi Suñer, 1923)

Un volum novè que havia de recollir quaranta-dos treballs científics originals presentats a les sessions de la Societat de l'any 1922. I no era pas el més brillant del desenari; el 1919 s'havia assolit la xifra de 47 treballs (xifra que ja no se superaria fins al 1932).

Així i tot August Pi i Sunyer encara podia afegir, en aquella mateixa commemoració:

La creació de la Societat de Biologia ha estat eficaç. Ha provocat una florida d'investigacions originals i ha donat a la nostra producció científica un to de serietat que li mancava. Ha promogut la necessitat de la informació de primera mà i del coneixement directe de la bibliografia internacional.

Per aquella millor informació, hem disposat encara de dos altres procediments: la vinguda de professors forasters, alternant amb els nostres professors, i l'enviament dels nostres joves estudiosos a l'estranger. (Pi Suñer, 1923)

Així, al costat dels membres mateixos més reconeguts de la Societat, com Jesús M. Bellido o Ramon Turró, de 1917 a 1919

hi havien professat cursos altres biòlegs de prestigi internacional com Paul Dechambre, Eugène Gley (del Collège de France), Gregorio Marañón, Juan Negrín, Jean Perrin (Premi Nobel de Física el 1926), Gustavo Pittaluga, Pio del Rio Hortega, Antonio de Gregorio Rocasolano, José Rodríguez Carracido o Hyacinthe Vincent (director de l'Hôpital Val de Grace).

El parèntesi de la dictadura de Primo de Rivera

La dictadura del general Primo de Rivera va entrebancar greument l'activitat de l'Institut d'Estudis Catalans i, de retruc, la de la Societat de Biologia a partir dels darrers mesos de 1923 i sobretot a partir de la destitució per part del directori militar de tots els diputats provincials i el nomenament d'Alfons Sala com a nou president de la Mancomunitat de Catalunya, que de seguida entrà en un procés de liquidació. Paral·lelament la nova Mancomunitat desnaturalitzada emprengué una campanya de desprestigi de l'Institut d'Estudis Catalans, que centrà principalment en la constitució d'una comissió de catedràtics de la Universitat de Barcelona que informés sobre els comptes i la tasca científica de l'Institut. La destitució de Georges Dwelshauvers com a director del Seminari-Laboratori de Psicologia Experimental desfermà una campanya de solidaritat per part dels professors dels centres d'ensenyament de la Mancomunitat que conduí a la destitució, el 24 de maig de 1924, de tots ells, entre els quals Leandre Cervera, Jesús M. Bellido i Pere González, tots tres socis destacats de la Societat de Biologia, com ho era també Georges Dwelshauvers.

La Societat no pogué continuar les seves reunions als locals de l'IEC però tornà a celebrar-les a l'Institut de Fisiologia, ja que,

jubilat Turró el 1924 (i mort el 1926), resultava difícil fer-ho al Laboratori Municipal. Així i tot es mantingué un ritme de sessions prou comparable amb el dels anys precedents, amb cinc sessions a l'any. També s'hagué de suspendre la publicació dels TREBALLS DE LA SOCIETAT DE BIOLOGIA en quedar l'Institut d'Estudis Catalans mancat dels mitjans econòmics necessaris i no haver tingut la Societat la sort d'obtenir ajuts d'altres mecenes, «tan pròdigs a favor d'altres manifestacions de la nostra cultura», segons es lamentava Pi i Sunyer el 1932, en la commemoració del vintè aniversari de la Societat de Biologia (Pi Suñer, 1932). Possiblement també pesà en la decisió dels dirigents de la Societat l'evidència que, si volien continuar publicant ho haurien de fer traduint la capçalera de la publicació i la majoria dels continguts al castellà, com havia hagut de fer l'altra filial de l'Institut, la Institució Catalana d'Història Natural, amb el seu Butlletí.¹⁰

Durant aquest període ocuparen la presidència Pere González i Juan, successor de Turró al capdavant del Laboratori Municipal, de 1925 a 1929, i Pere Domingo i Sanjuan, també del Laboratori mateix, de 1929 a 1932, de manera que encara ocupava la presidència quan, amb l'ensorrament de la dictadura i l'adveniment de la República la Societat pogué normalitzar el seu funcionament i començar a recuperar el temps perdut.

Els anys de la República i la Guerra Civil

Els primers temps de la República foren per a la Societat de Biologia principalment de recuperació del retard adquirit per les publicacions durant l'etapa dictatorial. El desembre de 1931 apareguren els treballs corresponents a les sessions científiques de 1923 i 1924, i l'octubre de 1932 els correspo-

nents a les de 1925, 1926 i 1927. El segon semestre de 1933 aparegué el volum corresponent a les sessions científiques de 1928 i 1929 i el 1934 el corresponent a les de 1930 i 1931, i els dos volums, ja anuals, corresponents a 1932 i 1933, de manera que les publicacions quedaren normalitzades.

La normalitat, però, novament fou efímera, i només es mantingué per als volums corresponents a les comunicacions presentades a les sessions de 1933 (publicat, com hem dit, el 1934) i a les de 1934 (publicat el 1935). El corresponent a les comunicacions presentades el 1935 ja no pogué publicar-se el 1936 per raons fàcils de comprendre. Tot i així fou preparat al llarg dels anys de la guerra i era a punt de distribuir-se al final de 1938 però era encara emmagatzemat a l'Institut de Fisiologia quan les forces franquistes ocuparen Barcelona el gener de 1939. El volum 17 va ser destruït un temps després, juntament amb tota la documentació i l'arxiu de la Societat, per ordre del nou titular de la càtedra de fisiologia imposat per les autoritats franquistes, Juan Jiménez Vargas (anys després, un dels fundadors de la Universidad de Navarra).

No cal dir que les sessions científiques, pinyol de la vida de la Societat, reprengueren un ritme més seguit que el que havien hagut de tenir durant la dictadura (vegeu la figura 2). De les dotze comunicacions presentades pels socis el 1930 es va passar a la xifra de quaranta el 1932. El 14 de desembre de 1932, en complir-se els vint anys de la primera, August Pi i Sunyer podia formular un balanç ben satisfactori dels resultats obtinguts per la Societat en aquells vint anys: 513 comunicacions, recollides la majoria en els catorze volums publicats. I, a continuació, afegia:

Ningú no dubtarà que, sense la fundació de la Societat de Biologia, bona part d'aquests treballs

—la major part— no s'haurien produït. El curs dels vint anys transcorreguts ens diu, doncs, que la creació de la Societat de Biologia ha estat eficaç.

I, a continuació es pronunciava, sense ombra de vacil·lació, com ja havia fet moltes vegades, per la professionalització de la recerca:

Avui en aquests afers no hi ha lloc per aficionats. S'ha d'ésser home de ciència i res més! La investigació és un ofici; no és mai una distracció, una mena d'esport que es pugui exercir a estones perdudes.

Durant la guerra, la Societat celebrà només sis reunions científiques, la darrera el 23 de març de 1938. Les comunicacions presentades en les sessions corresponents

als primers mesos de l'any 1936 i les presentades en les poques sessions que pogueren efectuar-se durant els anys 1937 i 1938 ja no foren recollides en volum. La revista *La Medicina Catalana*, que amb tant d'encert com de tenacitat dirigia el doctor Leandre Cervera, que era també el president de la Societat a partir de 1935, seguí fidelment donant-ne notícia, alhora que publicava també activitats de membres de la Societat relacionades amb la circumstància, com ara els treballs de Pere González i de Jaume Pi-Sunyer per abastir d'aigua potable el front d'Aragó (González *et al.*, 1937).

Fins i tot en plena guerra, el 1937, se celebrà la commemoració dels vint-i-cinc anys de la fundació de la Societat amb la

FIGURA 2. Inauguració del local propi de la Societat de Biologia a la Casa de Convalescència el 15 de maig de 1935. D'esquerra a dreta, Joan Puig i Sureda, Jaume Peyrí i Rocamora, Josep M. Bofill i Pichot, Charles Achard, Leandre Cervera, August Pi i Sunyer, Manuel Armangué i Achille Civatte.

presència, a més dels membres de la Societat (el president Leandre Cervera; August i Santiago Pi i Sunyer; Jaume Pi-Sunyer i Bayo, fill d'August; Jesús M. Bellido; Josep Puche; Rossend Carrasco i Formiguera; Emili Mira), de Juan Negrín i Camille Soula, catedràtics de fisiologia, respectivament, a Madrid i a Tolosa de Llenguadoc, i el primer, en aquell moment, cap del govern de la República Espanyola. August Pi i Sunyer, en aquesta sessió commemorativa del 25è aniversari de la Societat, pronuncià unes frases amb valor de síntesi del camí recorregut i de la voluntat de prosseguir-lo:

La Societat de Biologia ha arribat al quart de segle de vida. No certament sense vicissituds. [...] començà ben humilment. Uns pocs homes interessats en el conreu de les ciències biològiques ens aplegàrem [...]. Hem contribuït a fer seriosa la recerca a Catalunya i això no ha estat aconseguit, certament, sense esforç. [...] la dificultat major no es troba en la impulsió original ni en l'entusiasme d'un moment, sinó en la tensió constant continguda, però que no defalleix. [...] La vida de la Societat de Biologia ha estat una continuïtat, que voldríem ben duradora encara, no ja per obra nostra —pròxima a declinar— sinó per obra dels nostres continuadors, els joves. A ells va el meu crit! En ells tota l'esperança. (Pi i Sunyer, 1938)

La voluntat no havia de defallir però el malastre del desenllaç de la Guerra Civil de 1936-1939 havia de resultar fatal per a la continuïtat de la tasca de la Societat de Biologia i per a la vida tota del país, aixafat per les forces del general Franco. L'Institut d'Estudis Catalans —i amb ell les Societats filials— fou desposseït dels locals, dels seus arxius, la seva biblioteca. Sort n'hi hagué que la federació d'acadèmies científiques de caràcter nacional creada l'any 1919 amb el nom d'Union Académique Internationale, amb seu permanent a Brusselles, tot just acabada de crear havia admès l'Institut d'Estudis Catalans entre els seus

membres. Aquesta adscripció permeté que l'Institut, coratjosament, calladament, sense cap ostentació, corregués l'aventura de la reconstitució i la represa de les seves tasques.

LA REPRESA DE LA SOCIETAT DE BIOLOGIA SOTA EL FRANQUISME

Amb la fi de la guerra, amb la victòria de les forces de la incomprensió, la Societat hagué de patir l'exili de molts dels seus socis més destacats: August Pi i Sunyer i els seus fills Jaume i Cèsar, Leandre Cervera, Albert i Jordi Folch i Pi, Jesús M. Bellido, Rossend Carrasco i Formiguera i molts altres. Dels que romangueren a Catalunya molts patiren presó o foren desposseïts dels seus càrrecs, com ara Pere González, que aviat tornà de l'exili i fou destituït del seu càrrec de director del Laboratori Municipal per «haber prestado servicios en el frente de Aragón para la depuración de aguas».

En aquestes circumstàncies tan adverses, la represa d'activitats de la Societat de Biologia fou laboriosa en extrem. El dia 12 d'abril de 1954, en ocasió de l'estada a Barcelona del professor d'Oxford Josep Trueta, fou organitzada una sessió a la llar de Josep Puig i Cadafalch, al carrer de Provença, 231, en la qual l'illustre professor parlà de «Criteri modern sobre l'epidemiologia i la patogènia de la poliomièlitis». La sessió —celebrada ben bé contravenint la legalitat del moment— fou dirigida per Leandre Cervera que, en qualitat de president de la Societat —president esporulat, com ell mateix s'adjectivà en el seu parlament— digué uns mots i recordà els desapareguts entre els membres honoraris, numeraris i corresponents; una llarga llista. I es referí als membres absents, en exili, que «tenen encara ací llur esperit i que esperem de

veure reintegrats materialment un dia a les tasques circumstancialment col·lapsades».

La sessió hauria pogut significar la represa però no fou així; encara havien de passar anys. Foren necessàries reunions a casa d'Agustí Marí i Guinart, amb l'estímul de Ramon Aramon —secretari general de l'Institut— i l'esperó de Pere Babot, i encara més reunions, ara al voltant de Josep Alsina i Bofill que, amb raó, s'adonà que calia eixamplar la base social. Dels setanta-vuit socis numeraris de la primera època, d'abans de la guerra, encara en vivien una cinquantena,¹¹ però una quinzena eren fora de la nostra terra i, dels presents, uns per unes malmeses condicions físiques i altres per la seva contemporització amb la circumstància establerta, eren pocs, molt pocs, els que podien aportar una col·laboració.

Calia eixamplar la base, però calia fer-ho amb una extrema cautela, que un pas en fals hauria pogut desbaratar el projecte. Alsina i Bofill i Pere Babot, amb aquesta imprescindible cautela, establiren contactes, procuraren dissipar les aprensions i les desemes. I així, entre la darrereria de 1961 i el gener de 1962, l'organització es consolidà i el 14 de febrer de 1962, al lloc de treball de Conrad Xalabarder, als Dispensaris Blancs del passeig de Sant Joan, tingué lloc la represa de les activitats de la Societat, ara amb el nom —més d'acord amb el de les altres filials de l'Institut— de Societat Catalana de Biologia (SCB). Pere Gabarró hi parlà de «El creixement epitelial cutani i les seves aplicacions clíniques» i Conrad Xalabarder ho feu «Sobre nous aspectes de la sexualitat bacteriana».

A més d'aquesta sessió, l'any 1962 se celebraren sessions el mes de març i el de juny i, l'11 de desembre, en commemoració del cinquantenari de la Societat, se celebrà la primera de les sessions monogràfiques

que, amb el nom de *colloquis*, s'anaren repetint amb regularitat els anys següents. Aquest primer colloqui versà sobre el colesterol i les seves connotacions biològiques i patològiques, amb contribucions de Pere Puig Muset, Ramon Casares, Josep Laporte i Ignasi Balaguer. Aquell any mateix també es creà una comissió lexicogràfica i s'instituí un premi per a estudiants (que, tanmateix, no es va poder convocar fins el 1965).

El 1963 hi hagué sessions científiques el març i l'abril i finalment l'assemblea constituent del 10 d'octubre en la qual s'elegí el primer consell directiu des de 1935, amb Josep Alsina i Bofill a la presidència, Pere Domingo a la vicepresidència, Pere Babot com a secretari, Conrad Xalabarder com a conservador, Josep Laporte com a secretari de publicacions i Pere Puig i Muset i Joaquim Ramis com a vocals.¹² Unes setmanes més tard, el 14 de novembre, se celebrava la primera sessió inaugural de curs amb una conferència de Lluís Sayé sobre «L'obra antituberculosa internacional». També aparegué el volum XVIII dels TREBALLS DE LA SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA, amb les comunicacions presentades de febrer a juny de l'any anterior, que reprenia la sèrie que s'havia publicat de 1913 a 1935 i que ha continuat feliçment els anys successius d'ençà d'aquell 1963.

A desgrat de les limitacions al dret de reunió i associació i a la llibertat d'expressió dels anys finals del franquisme, la Societat reeixí a mantenir amb tota regularitat les seves activitats i també a incorporar nous membres, tant entre els professionals com entre els estudiants de les diferents especialitats mèdiques i biològiques. És particularment remarcable l'espectacular creixement dels socis procedents de la Secció de Ciències Biològiques de la Facultat de Ciències de la Universitat de Barcelona, que de ser només dos dels seixanta-dos so-

cis numeraris que havien participat en la refundació de 1963 (tres si hi afegim els vint-i-un socis agregats) passaren a ser una cinquantena cinc anys més tard, la meitat d'ells estudiants.

L'EXPANSIÓ DELS ANYS SETANTA I VUITANTA

Des de la represa d'activitats, les anormals circumstàncies socials i culturals en què es trobava el país impel·liren la Societat a més d'una funció vicariant. Ja hem fet esment de la Comissió de Lexicografia, creada ja el 1962 i encapçalada pel president mateix de la Societat, Josep Alsina i Bofill, que s'ocuparia de recordar les particularitats del lèxic científic català i de difondre la correcta ortografia dels termes de nova aparició.

El mes de gener de 1973 marcà un punt d'inflexió important en la història de la Societat. D'una banda es modificà la composició dels consells directius, en incorporar una doble vicepresidència, amb un vicepresident metge i un altre biòleg, una vicesecretaria i els presidents i secretaris de sis comissions (Lexicografia, Recerca, Sessions, Relacions Exteriors, Publicacions i Economia). D'una altra, accedia a la presidència per primera vegada un biòleg (en el sentit del mot a la segona meitat del segle xx, no en el que li donaven els fundadors de la Societat el 1913), Ramon Parés, que succeïa Josep Trueta. Amb el traspàs de la presidència, un dels més eminents representants vius d'aquella «escola biològica catalana» del primer terç del segle xx cedia el càrrec a un home trenta anys més jove que, ni havia estat deixeble directe, ni pràcticament havia arribat a conèixer cap dels principals exponents d'aquella escola, que havien hagut de marxar a l'exili el 1939.

L'agost d'aquell mateix any, en el marc de la Universitat Catalana d'Estiu de Prada de Conflent, tingué lloc la taula rodona sobre «El català, llengua d'expressió científica». La Societat hi tingué una presència ben activa sobretot en la redacció inicial del Manifest que en derivà: «El català, llengua d'expressió científica», que anà a càrrec d'Oriol Casassas, vocal d'agregats (1967-1968) i de numeraris (1969-1971) i més tard (1979-1981) president de la Societat, i Ramon Folch, vocal d'agregats (1970-1971) i, en aquell moment, secretari general de la Institució Catalana d'Història Natural (vegeu la figura 3). Aquest manifest era la proclama a favor de l'ús del català en les tasques científiques feta des del convenciment que tant la peremptòrietat com les dificultats per resoldre eren comunes a totes les branques de la ciència. Com a conseqüència, també amb presència activa de la Societat, fou creada una Comissió Coordinadora Lexicogràfica de Ciències que aplegava representants de totes les filials científiques de l'Institut, de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques, de la Fundació Torrens i Ibern, del Col·legi de Metges i del de Farmacèutics i encara representants dels grups d'estudiants universitaris dinamitzadors del català.

A més, la Societat Catalana de Biologia contribuï de manera decisiva en la represa de la sèrie de Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana que, interrompuda el 1936, tingué lloc, amb una desena edició, el 1976 a Perpinyà. I la Societat, amb l'Acadèmia de Ciències Mèdiques, han fet possibles, camí del Centenari del Primer Congrés (2013), les edicions següents, sempre amb la veu de totes les terres de llengua catalana.

A partir de 1977, sota la presidència de Carles Bas, comencen a organitzar-se, al si de la Societat, comissions especialitzades, les primeres de les quals van ser les de Mi-

crobiologia i Biologia del Desenvolupament, promogudes respectivament per Ferran Vallespinós i Josep Vilanova. A partir de l'any següent, seguint les directrius d'una declaració aprovada en una assemblea general extraordinària celebrada l'11 de desembre de 1978, el Consell Directiu inicià una política de foment actiu d'aquestes comissions i de reorientació de les activitats de la Societat, que ben aviat s'ampliaren considerablement i prengueren particular volada amb la conferència del Premi Nobel de Medicina o Fisiologia de 1965 François Jacob el 26 de maig de 1979. Al començament del curs 1979-1980 es pu-

blicà per primera vegada un programa d'activitats per a tot el curs i mensualment es trametia als socis un programa d'activitats que anava més enllà de l'habitual sessió ordinària un cop al mes. S'hi feien constar quatre seccions especialitzades (Microbiologia, Biologia del desenvolupament, Biologia molecular i Ecologia); un any després ja eren set, en haver-se creat les de Biologia de la reproducció, Endocrinologia experimental i Immunologia experimental; en portes del centenari ja en són vint-i-sis.

Les primeres setmanes de 1980 es començà a traslladar l'arxiu de la Societat des

FIGURA 3. Presentació, a la Universitat Catalana d'Estiu de Prada de Conflent (25 d'agost de 1973), del manifest «El català llengua d'expressió científica». D'esquerra a dreta, Antoni Lloret, Lluís Marquet, Ramon Folch, Josep M. Camarasa, Reinald Dedies, Oriol Casassas, Gerard Vassails, Josep Laporte, Joaquim Ramis, Enric Casassas i Heribert Barrera (Ramon Folch, Josep M. Camarasa, Oriol Casassas, Josep Laporte i Joaquim Ramis eren socis de la Societat Catalana de Biologia).

del domicili del doctor Pere Babot, on havia romàs des de la represa de 1962, a la Casa de Convalescència on, provisionalment, s'installà en un dels despatxos de les golfes tot just condicionats per la Diputació de Barcelona però encara mancats de mobiliari. No seria fins tres anys més tard, el gener de 1983, que la secretaria de la Societat podria instal·lar-se de manera estable a la seu de l'Institut.

Les activitats de la Societat, mentrestant, es desenvolupaven en marcs diferents i ben variats. Les sessions ordinàries i les reunions del Consell Directiu es feien al Palau Dalmaes i la resta d'activitats en diferents espais de centres de recerca i universitats. Algunes d'especialment solemnes se celebraven a l'auditori de la Biblioteca de Catalunya o a la sala d'actes de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears. Només a partir de l'assemblea general extraordinària del 23 de març de 1981, en la qual s'havia de lliurar a Pere Babot el títol de secretari general honorari, es va poder començar a utilitzar l'actual Sala Prat de la Riba, la primera de la seu de l'Institut d'Estudis Catalans a la Casa de Convalescència que va ser condicionada com a sala d'actes.

La Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica (CIRIT), creada per la Generalitat de Catalunya el 1980, començava a oferir diferents línies d'ajuts a partir de 1981. Una d'aquestes línies, la destinada a cursets especialitzats, coincidí en el temps amb l'organització per part de la Societat de dos d'aquests cursets: el primer, sobre enginyeria genètica, el desembre de 1981, i el segon, sobre microtúbuls, el març de 1982. La Societat demanà i obtingué ajuts per a aquests cursos i s'obrí així una nova línia d'activitats. Una altra línia que s'inicià aquests anys és la de les jornades anuals temàtiques, generalment organitzades per alguna de les seccions es-

pecialitzades. Les primeres van ser, el curs 1978-1979, les Jornades d'Endocrinologia Experimental, que van constituir el punt d'arrencada de la secció corresponent.

També es feren uns primers intents de participar en les estructures associatives internacionals de la recerca biològica amb la incorporació a la IUBS (International Union of Biological Sciences). Un representant de la Societat va participar a l'Assemblea General de la IUBS a Ottawa el 1982, amb un ajut de la CIRIT per al viatge, però ho va haver de fer formant part del comitè espanyol. El 1984, novament amb un ajut de la CIRIT, s'organitzà a Barcelona una reunió internacional del programa de la Dècada dels Tròpics, una de les primeres iniciatives internacionals per valorar i defensar la diversitat biològica dels ecosistemes tropicals. Es va tractar concretament d'una reunió del grup de treball sobre ecosistemes de muntanya tropicals, però la participació de la Societat en la IUBS no tingué continuïtat després d'aquest acte.

A partir de 1984, les publicacions reprenien alè amb la presentació del volum 35 dels TREBALLS DE LA SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA, que es pot dir que obrien una nova època, després dels anys en què, a causa de les dificultats que trobava la Societat amb els sobrecarregats serveis de correcció de l'IEC, s'hagués optat per encetar la sèrie *Butlletí de la Societat Catalana de Biologia*, que apareixia al marge dels *Arxius de la Secció de Ciències*, sèrie pròpia de l'IEC en la qual s'inclouïen els TREBALLS des del 1964. Recuperant els endarreriments, fins al final de 1985 havien aparegut tres volums i un quart era a punt d'anar a la impremta. També es publicà amb un nou format la novena actualització del directori i un opuscle d'homenatge al doctor Babot. La Comissió de Lexicografia de la Societat, amb la col·laboració del Servei de Normalització Lingüística del Departament de

Cultura de la Generalitat de Catalunya, per la seva banda, començà a publicar els fulls *Què Cal Saber?* La sèrie manté la continuïtat més de vint anys més tard i s'ocupa de la divulgació de temes relacionats amb la terminologia biològica i amb la llengua en general amb un plantejament didàctic i amè.

TEMPS DE CONSOLIDACIÓ

Al llarg de la segona meitat dels anys vuitanta, sobretot a partir de 1988, amb la secretaria definitivament instal·lada a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans i uns plans d'activitats i de publicacions ben paütats, es podia dir que la Societat Catalana de Biologia havia assolit la seva consolidació definitiva i es podia plantejar amb certa normalitat la seva projecció envers el futur, si bé, com tantes altres institucions acadèmiques homòlogues d'altres països, modelada en la seva evolució pels nous factors ambientals. En efecte, d'una banda, la globalització social que s'havia iniciat en l'àmbit de la recerca científica feia (i encara fa, i cada cop més) que els investigadors busquessin ampliar i consolidar el seu currículum bàsicament en el camp internacional. De retruc, el creixement puixant de les tecnologies relacionades amb la comunicació alimentava aquesta tendència en un cercle positiu. Un i altre fet contribuïen a modificar profundament el marc de relació entre els científics de parla catalana en aspectes molt variats. Així, al moment mateix que assolía una certa maduresa com a institució de caire nacional, la Societat Catalana de Biologia, com a aglutinadora dels investigadors i els grups de recerca en l'àmbit dels territoris de llengua catalana, passava de receptora de les revelacions científiques dels socis investigadors a potenciadora de trobades susceptibles de fructi-

ficar en recerques en col·laboració. Les seccions especialitzades esdevenien les promotores i les àgores de confluència d'aquestes trobades.

L'any 2000, quan les seccions més antigues feia uns quants anys que funcionaven, es va començar una revisió i estructuració de les seccions especialitzades que es va allargar un temps. Calia determinar, amb els coordinadors de cadascuna, la funció que podien desenvolupar aquestes seccions i projectar-la en les activitats organitzades. Així, es va consensuar l'objectiu d'afavorir les activitats regulars pròpies de cada secció especialitzada i sobretot l'organització d'una jornada anual (o biennal) que aplegués científics de l'especialitat pròpia de la secció. En aquestes jornades, així com en els cursos d'actualització que es programessin, calia promoure la participació d'investigadors no socis de la SCB. Com a resultat d'aquesta revisió, bé que segurament no solament per això, el nombre de seccions es va anar ampliant d'acord amb l'evolució de les noves especialitats, tant biològiques com mèdiques. Així, per exemple, en aquest període, la Secció d'Antropologia Biològica, creada el 1988, va transformar-se, fruit de la nova orientació de la disciplina, i va canviar el nom pel de Biologia Evolutiva. La Secció d'Enzimologia i Regulació Metabòlica va passar a anomenar-se, el 2005, de Senyalització Cel·lular i Metabolisme. Algunes seccions que havien esdevingut poc operatives per la diversificació i extensió del corpus de coneixement del seu camp han hagut d'escindir-se, com és el cas de la secció d'Ecologia, que el 2008 es va escindir en Ecologia Aquàtica i Ecologia Terrestre. En canvi, han aparegut seccions especialitzades noves vinculades a especialitats emergents com, per exemple, les de Cicle Cel·lular i Càncer (2002), Genòmica i Proteòmica (2007), Aqüicultura (2008) o Biologia de

Sistemes (2009). Les noves seccions es van incorporar a la dinàmica d'organització de jornades i cursos, mentre les més antigues mantenen la continuïtat de les que ja feien. Així, el 2010, es va celebrar la XXII Trobada de Biologia del Desenvolupament, les XIX Jornades de Biologia Molecular, les XII Jornades de Biologia de la Reproducció; les repetides trobades de Microbiologia (sota diferents noms), o les desenes de Virologia.

Però amb el temps també van aparèixer dos nous tipus de secció, tant a partir d'iniciatives de socis, com des del Consell Directiu: les transversals i les territorials. Algunes ja existien des dels anys vuitanta i noranta, però l'any 2002, la revisió del paper de la Societat Catalana de Biologia associada al 90è aniversari, orientada a aplegar a la Societat nous col·lectius vinculats a la recerca en biologia, en va promoure la reactivació o en va afavorir la creació. Pel que fa les seccions transversals, es va considerar que podien contribuir que la Societat Catalana de Biologia, tal com han fet altres institucions homòlogues internacionals, pogués tenir un paper d'intermediària entre investigadors i altres col·lectius com ara estudiants, ensenyants o professionals de la indústria i de la comunicació científica. A partir del 2002 es van reactivar les seccions d'Estudiants i d'Ensenyament, i van aparèixer les de Biologia i Indústria, i Biologia i Societat. Des de la Secció d'Estudiants es van organitzar activitats diverses que volien satisfer necessitats d'aquest col·lectiu en diversos camps, com ara alguns aspectes relacionats amb les sortides professionals, organitzant jornades de l'estil *I després, què?*, en les quals diversos biòlegs que van triar una vida professional diferent de la recerca o l'ensenyament exposaven la seva trajectòria professional. O bé, cicles de cinema científic, en què les pel·lícules seleccionades eren comentades per professors especialistes en el tema tractat;

com també recitals de poesia científica. La Secció d'Ensenyament es va constituir per fer de pont entre el professorat d'ensenyament secundari i el personal investigador d'universitats i altres centres de recerca. L'equip coordinador organitza anualment un curs d'actualització en continguts de biologia, cicles de conferències i Jornades de Biologia Molecular i Cellular, que volen arribar a completar també la formació pràctica mitjançant estades en laboratori. La Secció de Biologia i Indústria (creada l'any 2000) tenia (i té) com a objectiu principal reunir professionals de les ciències de la vida que treballin en l'àmbit de l'empresa o la indústria, mitjançant la difusió d'actes i organització de cursos que els puguin ser d'interès. També organitza jornades conjuntes amb altres seccions, com les Jornades de Biologia Molecular, on participen conferencians pertanyents al sector industrial de Catalunya, que permeten difondre la seva activitat professional a investigadors d'universitats i centres públics de recerca. Des de la Secció de Biologia i Societat (creada el 2002), a banda de cursos de comunicació científica per a joves investigadors, també s'han organitzat els darrers anys les anomenades Jornades de Santa Llúcia, que pretenen reflexionar per quines raons determinats assumptes de la biologia no arriben bé a l'opinió pública, com és el cas dels transgènics o del canvi climàtic. El 2010 la Secció va organitzar la primera conferència deliberativa de l'Estat, en la qual ciutadans afectats o inquietos per la possible construcció d'un magatzem de residus nuclears a les terres de l'Ebre van poder debatre amb científics i entre ells, i van veure les seves inquietuds reflectides en un document que va ser lliurat al Consell Assessor del Parlament en Ciència i Tecnologia (CAPCIT). D'una altra banda, entre el Consell Directiu i la Secció de Biologia i Societat, amb la col·laboració de la Secció d'En-

senyament, s'han organitzat activitats lúdiques d'aproximació de la ciència a estudiants de secundària amb la intenció de generar vocacions científiques. Aquest va ser el cas de les dues primeres edicions de la fira *Viu la Ciència Contemporània*, liderada pel Parc Científic de Barcelona, o les anomenades *gimcanes* per aprendre biologia, organitzades en col·laboració d'altres institucions científiques, com ara la gimcana del DNA, per commemorar el cinquantenari del descobriment de l'estructura en doble hèlix dels àcids nucleics, l'oceànica, coorganitzada amb l'Institut de Ciències del Mar, la forestal, amb el Centre de Recerca Ecològica i Aplicacions Forestals (CREAF), o la de biodiversitat, amb el Consorci del Parc de Collserola.

Quant a les seccions territorials, la primera que va iniciar activitats (al final de la dècada de 1980), encara que inicialment ho fes de manera informal, va ser la de València, que es va constituir formalment com a tal secció el 1995. L'any següent es van consolidar les de les terres de Tarragona i de Lleida. Més endavant, i a petició pròpia, van sorgir les d'Alacant, Balears i, més recentment, amb l'interès, recolzat per l'IEC, d'ampliar la presència de la Societat Catalana de Biologia al territori, n'han sorgit al Pallars i a Vic. El coordinador corresponent de cada secció n'organitza les activitats a cada zona.

Des del Consell Directiu o a petició de socis s'han promogut activitats conjuntes amb altres filials de l'IEC, com les ja antigues (iniciades el 1974) amb la Institució Catalana d'Història Natural (ICHN) i, més recentment (a partir de 2006), les promogudes amb la Institució Catalana d'Estudis Agraris (ICEA), així com amb el Centre de Recerca Ecològica i Aplicacions Forestals (CREAF). La SCB no ha deixat de prendre part, d'ençà dels anys setanta, en les activitats de la Universitat Catalana d'Estiu de

Prada de Conflent i en els Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, el quinè dels quals (Lleida, 1996) va ser presidit per Ricard Guerrero, que, en el moment de ser designat (1992), tenia igualment la presidència de la Societat Catalana de Biologia. Totes les activitats organitzades, tant pel Consell Directiu com per cadascuna de les seccions, són recollides en el full mensual d'activitats, que es lliura per tramesa ordinària de correu als socis i que es pot trobar a la web de la Societat, en la qual es troba també un recull històric de les activitats fetes.

Pel que fa a les publicacions, *TREBALLS DE LA SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA* va passar, a partir de la dècada de 1980, a ser una revista monogràfica adreçada a actualitzar en cada número el coneixement en un camp determinat, més que a aplegar un recull de diversos articles aportats pels socis científics però de contingut dispers. Aquesta decisió va ser presa atesa també la creixent pressió curricular per la qual els investigadors es veien abocats a procurar publicar en revistes d'impacte en el Science Citation Index. Totes les publicacions de la Societat poden ser consultades al portal de publicacions de l'IEC. El ritme de publicacions ha estat desigual, depenent de la possibilitat dels autors en el recull d'articles i de la disposició de temps de l'editor. Així, hi ha hagut temporades en què hi havia un decalatge de dos anys en la publicació del número corresponent, mentre que en algun any, com el 2008, hi ha hagut la publicació de tres números, per recuperar-ne el ritme. De tots els monogràfics potser caldria destacar el número 41, commemoratiu del 75è aniversari de la fundació de la Societat, publicat l'any 1990; el 45, *Entorn, tecnologia i societat: del passat al futur* (1994); el 50, *La biologia a l'alba d'un nou mil·lenni* (2000), que volia donar rèplica trenta anys després al col·loqui monogràfic prospectiu

de 1971 *Cap on va la biologia moderna?* D'una altra banda, com un fruit més de la creació de les seccions transversals, caldria potser també mencionar el monogràfic 51, *Comunicar ciència*, editat el 2001 a càrrec de la Secció de Biologia i Societat; el 57, *L'ensenyament de la biologia a l'ESO i el batxillerat*, editat el 2006 a càrrec de la Secció d'Ensenyament. I també, un altre monogràfic històric publicat el 2009, com va ser el volum 60, que duia per títol *150 anys després de l'Origen de les espècies*. Des de 2006, la revista de divulgació científica *omniscellula*, adreçada a estudiants de biologia, bioquímica, medicina i ciències ambientals, i iniciada també per estudiants (de la UB), va passar a ser revista oficial de la Societat Catalana de Biologia. Fins a 2011 se n'han publicat divuit números. Aquesta revista també pot ser consultada en línia des del portal de publicacions de l'IEC. Així mateix es publiquen regularment els resums de les jornades fetes per algunes seccions especialitzades. Cal destacar els de les jornades de biologia evolutiva, neurobiologia experimental, virologia i biologia de la reproducció. El 2008 es va publicar el monogràfic *Simbiopoesi*, fruit d'una activitat audiovisual de poesia científica, organitzada amb motiu de la setmana de la poesia per la Secció d'Estudiants i l'Institut de Cultura de Barcelona i, el 2009, els resums de les ponències i comunicacions del II Congrés d'Aqüicultura Mediterrània, organitzat per la Secció d'Aqüicultura. També, d'ençà del mes de novembre de 1984 els socis de la Societat reben mensualment, les fitxes terminològiques *Què Cal Saber?* amb l'assessorament del Servei de Correcció Lingüística de l'IEC i el centre de terminologia TERMCAT. El 1996, amb motiu de la fitxa número 100, es va fer una revisió de les cent primeres a fi de publicar-les en un monogràfic. Des del número 101 es poden trobar també totes les fitxes a la web

(<http://scb.iec.cat>) i es vol fer un recull del segon centenar de fitxes terminològiques quan s'arribi a aquesta xifra. A més de la tramesa als socis de totes aquestes publicacions, hi ha 45 institucions que reben el *Què Cal Saber?* i 50 subscriptors d'*omniscellula* que no són socis. Seixanta-cinc institucions més reben igualment la tramesa mensual. Unides a les dels socis això comporta que, des de l'administració de la Societat Catalana de Biologia, surtin mensualment més de 1.600 trameses.

Pel que fa als premis, la Societat Catalana de Biologia lliura anualment d'ençà de 1960 un Premi d'Estudiants, ofert a un treball d'investigació, bibliogràfic o d'assaig sobre ciències biològiques, que figura al cartell de premis anual de l'Institut d'Estudis Catalans. També s'ha incorporat al cartell de premis de l'IEC el Premi Sala Trepapat. Josep Maria Sala-Trepapat va ser un científic lleidatà format a Madrid i posteriorment entre l'Institut Pasteur de París, el CNRS, la Universitat de Galles i l'Institut de Tecnologia de Pasadena. Fins a la seva prematura mort el 1985, amb 44 anys, col·laborà activament amb la Societat. La Fundació de França lliura des del 1990 un premi que duu el seu nom, que des del 2003 és convocat per la SCB. El premi és ofert a un investigador dels territoris del domini lingüístic català, de l'Estat espanyol o de Portugal, menor de trenta-cinc anys, estudiós de la regulació de l'expressió dels gens, i que hagi fet una part significativa de la recerca fora del país d'origen. Des del 2005 la Societat Catalana de Biologia atorga un premi a cada categoria d'edat d'Exporecerca, una mostra de treballs de recerca de joves entre dotze i trenta anys, que consisteix en una visita guiada a un laboratori la dedicació del qual estigui vinculada a l'àmbit de recerca dels guanyadors.

Totes aquestes activitats es poden dur a terme per la dedicació generosa d'un con-

sell directiu, renovat anualment per meitats, l'estructura del qual està organitzada per un nucli de decisió i de gestió format per una *presidència* i dues *vicepresidències*, que es distribueixen la representació, la direcció i les relacions externes; i una *secretaria general* i una *vicesecretaria*, que gestionen el funcionament i coordinació del Consell Directiu, a més de cercar nous socis i finançament extern. Sense oblidar la *tresoreria*, encarregada de la gestió econòmica. Pel que fa les vocalies, s'han anat adaptant als requisits atenent a l'evolució d'aquests. Hi ha una *vocalia de seccions*, que coordina les seccions científiques especialitzades i, històricament, les territorials; una altra de *lexicografia*, que s'encarrega de corregir els textos i redactar el *Què Cal Saber?*; una *vocalia de publicacions*, que coordina l'edició del TREBALLS, el comitè de publicacions i supervisa totes les publicacions de la SCB; i una *vocalia d'estudiants*, que promou les activitats dels joves científics i el premi d'estudiants. A partir del 2009 s'han introduït alguns canvis, amb la desaparició de la *vocalia de recerca*, que gestionava els premis, i la de *relacions externes*, encarregada de generar i mantenir la web. Han donat pas a una *vocalia d'acció territorial*, que coordina i promou activitats arreu dels Països Catalans; una *vocalia de comunicació*, vinculada al servei de premsa de l'IEC i que gestiona la web; i una *vocalia d'ensenyament*, que promou activitats i la creació de materials per a ensenyants. En portes del centenari s'està constituint també una *vocalia de promoció*, que té com a objectius la captació de socis, la presència pública de la SCB, i la promoció de la biologia i els biòlegs catalans.

Un altre aspecte de la consolidació de la Societat ha estat el nombre de socis, força estable els darrers anys, encara que amb variacions en la composició. El nombre de socis al final de la dècada de 1980 era

de 1.430, dels quals 970 eren numeraris i 49 corresponents;¹³ 380 estudiants,¹⁴ 16 emèrits¹⁵ i 15 honoraris.¹⁶ El nombre de socis donat a l'assemblea de 2010 va ser de 1.446; dels quals, 1.229 eren numeraris (inclosos els corresponents), 98 estudiants, 103 emèrits i 16 d'honor. Així doncs, el nombre total de socis és pràcticament estable els darrers decennis. Però mentre hi ha un augment notable de socis numeraris i corresponents (més notable encara si hi afegim els socis emèrits) hi ha una minva no menys notable en el nombre de socis estudiants. És a dir, aquests darrers decennis, al contrari del succeït durant les dècades de 1960 i 1970, hi ha hagut un envelliment de la societat. Després de la represa, eren molts els estudiants de biologia que se'n feien socis, però en aquests anys recents de consolidació l'impuls ha anat minvant i el nombre de socis estudiants ha baixat notòriament. Conscients d'aquest fet, diferents consells directius han volgut prendre mesures per fer-hi front. Així, per exemple, es va arribar a la xifra de 1.658 socis (la més alta enregistrada) en l'assemblea de 1992 i xifres acostades a aquesta fins al 1997. El nombre de socis va minvar, en canvi, entre el 1997 i el 2002, quan es va fer la revisió dels pagaments de les quotes. Això va ser perquè, per tal d'incentivar l'afiliació, el Consell Directiu va adoptar mesures com ara la d'incloure la quota d'un any com a soci en els drets d'inscripció d'algunes activitats de la Societat com ara jornades o cursos. Però, a partir del segon any, molts d'aquests socis «forçats» deixaven de pagar les quotes i la relació de morosos creixia fins a un punt que va obligar a prendre mesures enèrgiques.

En aquests darrers anys també cal fer menció dels canvis en la professió majoritària dels socis que, si durant els primers anys de la represa era la medicina, en aquests anys de consolidació ha passat a

ser la formació en biologia, tot i que no exclusivament, atesa la transformació paral·lela de les opcions curriculars a les universitats.

No cal dir que els pressupostos de tresoreria de què ha disposat la Societat han anat creixent força aquests anys darrers. Si cap al final dels anys vuitanta i els primers noranta, quan començava aquest període que hem anomenat de consolidació, els pressupostos eren aproximadament d'uns sis milions de pessetes per any, a les portes del centenari aquelles quantitats s'han multiplicat per vuit i arriben gairebé als 275.000 €. Això és també conseqüència de la paral·lela consolidació de l'IEC i de la participació de la Societat en convocatòries de projectes competitius, més que d'encàrrecs. D'una altra banda, també han aparegut aquests darrers anys algunes entitats que patrocinen desinteressadament les activitats de la SCB amb participacions no gaire quantioses, però constants. Solen ser bé institucions dedicades a la recerca bàsicament en biologia molecular, bé empreses farmacèutiques o biotecnològiques.

El funcionament intern de la Societat és regit per un reglament de règim intern aprovat el 1990 i encara vigent i té la tasca professionalitzada de dues secretàries administratives que mouen la sinya de l'activitat quotidiana de la Societat en els locals de filials de l'Institut d'Estudis Catalans al carrer de Maria Aurèlia Capmany de Barcelona. Tots els qui estem vinculats a la Societat esperem que, bo i evolucionant, mantingui, com ho ha fet al llarg de cent anys, el seu paper d'aglutinant i estímulo de tots els científics de les terres de llengua catalana estudiosos de les ciències de la vida. D'aquesta «biologia» tan diferent avui d'aquella que conegueren els fundadors de la nostra Societat.

CLOENDA

Aquest article és un primer tast del llibre que els autors estem preparant de la història dels primers cent anys de la nostra Societat. Com dèiem al començament, l'abast del terme *biologia* és avui molt diferent del que era cent anys enrere, fins i tot del que era fa només un decenni. Tanmateix, la Societat, a través de totes les vicissituds i tràngols que ha hagut de patir, a desgrat de persecucions, exilis, prohibicions de l'expressió en llengua catalana, i tantes altres adversitats, es manté viva i activa a les portes del seu centenari i és una de les societats científiques més puixants del nostre país, com ho va ser el primer terç del segle xx i no ho ha deixat de ser dels anys setanta ençà. Molts dels seus socis han deixat empremta perdurable en la ciència catalana i internacional: Ramon Turró, August Pi i Sunyer, Francesc Duran Reynals, Rossend Carrasco i Formiguera, Joaquim i Antoni Trias i Pujol, Albert Folch i Pi, Antoni Puigvert, Josep Trueta, Josep Cuatrecasas, Ramon Margalef, Joan Oró, David Cardús, Alfred Giner Sorolla, Josep M. Sala-Trepat... També moltes figures eminentes de la ciència internacional han volgut participar en les activitats de la Societat i ens han honorat amb la seva presència i mestratge en diferents moments, com els premis Nobel Santiago Ramon y Cajal, Bernardo A. Houssay, Severo Ochoa o François Jacob. Deixeu-nos cloure aquest article amb el reglaciament als actuals dirigents de la Societat Catalana de Biologia, per l'esperit de continuïtat i d'innovació que han sabut imprimir a les celebracions del centenari i al dia a dia de la Societat present, i a l'editor d'aquest volum per haver-nos convidat a presentar aquest article i per la seva infinita paciència per harmonitzar les peculiaritats de la nostra escriptura amb les normes generals de les publicacions de la Societat.

BIBLIOGRAFIA¹⁷

- ALSINA I BOFILL, J. (1985). «La represa de la Societat de Biologia». A: *Homenatge al doctor Pere Babot i Boixeda, secretari general honorari de la Societat Catalana de Biologia*. Barcelona: Societat Catalana de Biologia, 13-19.
- BALCELLS, A.; IZQUIERDO, S.; PUJOL, E. (2007). *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*. Vol. II: *De 1942 als temps recents*. Barcelona: IEC.
- BALCELLS, A.; PUJOL, E. (2002). *Història de l'Institut d'Estudis Catalans*. Vol. I: *1907-1942*. Barcelona: IEC.
- BAS I PEIREDA, C. (1985). «1975-78». A: *Homenatge al doctor Pere Babot i Boixeda, secretari general honorari de la Societat Catalana de Biologia*. Barcelona: Societat Catalana de Biologia, 31-33.
- BOFILL I PICHOT, J. M. (1923). «Parlament llegit en la sessió solemne celebrada el dia 14 de desembre de 1922, amb motiu d'acomplir-se el primer decenni de la Societat de Biologia i de l'homenatge fet per aquesta al Dr. Turró». *Arxius de l'Institut de Ciències*, 10: 70-80.
- CAMARASA, J. M. (1985). «El meu doctor Babot». A: *Homenatge al doctor Pere Babot i Boixeda, secretari general honorari de la Societat Catalana de Biologia*. Barcelona: Societat Catalana de Biologia, 9-12.
- (1995). «Ramon Turró i Darder (Girona, 1854 – Barcelona, 1926). El naixement de l'escola biològica catalana». A: CAMARASA, J. M.; ROCA, A. [dir.]. *Ciència i tècnica als Països Catalans: una aproximació biogràfica als darrers 150 anys*. Barcelona: Fundació Catalana per a la Recerca, 681-730.
- (1997). *Ramon Turró, un modernista al laboratori*. Barcelona: IEC.
- (2000). *Cent anys de passió per la natura. Una història de la Institució Catalana d'Història Natural*. Barcelona: ICHN.
- (2001). «El Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona (SDEUB) en la represa de la Societat Catalana de Biologia (1966-68)». A: *L'aportació cultural i científica de l'Institut d'Estudis Catalans (1907-1997)*. Barcelona: IEC, 161-169.
- (2007). «Turró i les primeres passes de l'«escola biològica catalana»». A: TERRICABRAS, J. M. [coord.]. (2007). *Ramon Turró, científic i pensador*. Girona: Documenta Universitaria, 63-91.
- (2009). *Josep M. Bofill i Pichot, metge i naturalista (Barcelona, 1860 - Sant Julià de Vilatorrada, Osona, 1938). Semblança biogràfica*. Barcelona: IEC.
- CAMARASA, J. M.; CATALÀ, J. I. (2007-2008). *Els nostres naturalistes*. València: Publicacions de la Universitat de València. (Monografies Mètode; 2)
- CAMARASA, J. M.; ROCA ROSELL, A. (2008). «L'Institut d'Estudis Catalans al llarg de cent anys de polítiques científiques». *Coneixement i Societat*, 14: 6-51.
- CAMARASA, J. M.; ROCA ROSELL, A. [dir.]. (1995). *Ciència i tècnica als Països Catalans: una aproximació biogràfica als darrers 150 anys*. Barcelona: Fundació Catalana per a la Recerca.
- CARON, J. A. (1988). «Biology in the life sciences: A historiographical contribution». *History of Science*, 26: 223-256.
- CARRERAS I BARNÉS, J. (1998). *August Pi i Sunyer: semblança biogràfica*. Barcelona: IEC.
- CASASSAS, O. (1979). «La creació i l'activitat de la Societat de Biologia de Barcelona». A: *Centenari de la naixença d'August Pi i Sunyer*. Barcelona: Societat Catalana de Biologia, 15-33.
- (1985). «Pere Babot i Boixeda: l'immarcescible servei a un ideal». A: *Homenatge al doctor Pere Babot i Boixeda, Secretari General Honorari de la Societat Catalana de Biologia*. Barcelona: Societat Catalana de Biologia, 35-39.
- (1996). *Josep Alsina i Bofill, l'exemple*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (1999). *Miquel A. Fargas i Roca i els nous horitzons*. Barcelona: IEC.
- (2002a). «Els setanta-cinc anys de la Societat Catalana de Biologia». A: *Noranta anys de la Societat Catalana de Biologia*. Barcelona: Societat Catalana de Biologia, 19-25.
- (2002b). «Els noranta anys de la Societat Catalana de Biologia». A: *Noranta anys de la Societat Catalana de Biologia*. Barcelona: Societat Catalana de Biologia, 27-28.
- (2007). «Ramon Turró: l'home que treballa i que no juga». A: TERRICABRAS, J. M. [coord.]. (2007). *Ramon Turró, científic i pensador*. Girona: Documenta Universitaria, 93-114.
- Centenari de la naixença d'August Pi i Sunyer*. (1979). Barcelona: Societat Catalana de Biologia.
- CORBELLA, J. (1979). «August Pi i Sunyer (1879-1965). La seva biografia». A: *Centenari de la naixença d'August Pi i Sunyer*. Barcelona: Societat Catalana de Biologia, 137-150.
- CORNUDELLA, L. (2002). «La Societat Catalana de Biologia i la seva projecció científica». A: *Noranta anys de la Societat Catalana de Biologia*. Barcelona: Societat Catalana de Biologia, 15-17.
- DOMINGO, P. (1970). *Turró, hombre de ciencia mediterráneo*. Barcelona: Pòrtic.
- GALÍ, A. (1986). *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya, 1900-1936. Llibre XVII: Institut d'Estudis Catalans*. Barcelona: Fundació AG.

- GLICK, T. F. (1995). «August Pi i Sunyer (Barcelona, 1879 - Mèxic, 1965). La fisiologia experimental». A: CAMARASA, J. M.; ROCA, A. [dir.]. (1995). *Ciència i tècnica als Països Catalans: una aproximació biogràfica als darrers 150 anys*. Barcelona: Fundació Catalana per a la Recerca, 1057-1085.
- GLICK, T. F.; ROCA ROSELL, A. (1995). «Francesc Duran Reynals (Barcelona, 1899 - New Haven, EUA, 1958). La projecció internacional de la recerca biomèdica catalana». A: CAMARASA, J. M.; ROCA, A. [dir.]. (1995). *Ciència i tècnica als Països Catalans: una aproximació biogràfica als darrers 150 anys*. Barcelona: Fundació Catalana per a la Recerca, 1335-1365.
- GONZÀLEZ, P.; HORMAECHEA, L.; PI-SUNYER BAYO, J. (1937). «La depuració de les aigües al front d'Aragó». *La Medicina Catalana*, 8: 119-128.
- GUERRERO I MORENO, R. (2003). *Josep Alsina i Bofill, amor a la professió, amor a la llengua, amor al país. Semblança biogràfica de Josep Alsina i Bofill*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- Homenatge al doctor Pere Babot i Boixeda, secretari general honorari de la Societat Catalana de Biologia*. (1985). Barcelona: Societat Catalana de Biologia.
- IEC (2001). *L'aportació cultural i científica de l'Institut d'Estudis Catalans (1907-1997)*. Barcelona: IEC.
- MARTÍN FRECHILLA, J. J. (2010). «Resonancias académicas del equipaje que trajo Augusto Pi Suñer a Venezuela». *Asclepio*, 62: 143-176.
- PARÉS I FARRÀS, R. (1985). «1973-74». A: *Homenatge al doctor Pere Babot i Boixeda, Secretari General Honorari de la Societat Catalana de Biologia*. Barcelona: Societat Catalana de Biologia, 25-29.
- PI SUÑER, A. (1911a). «De la morfologia». A: *Almanach dels Noucentistes*. Barcelona: Joaquim Horta.
- (1911b). «Deu anys de fisiologia en el segle XX». *Arxius de l'Institut de Ciències*, 1: 117-132.
- (1923). «Parlament del Dr. August Pi Suñer: la Societat de Biologia i la ciència catalana». *Arxius de l'Institut de Ciències*, 10: 63-69.
- (1932). «Vint anys de Societat de Biologia». *Treballs de la Societat de Biologia*, 14: 363-377.
- PI I SUNYER, A. (1938). «Alocució del Prof. August Pi i Sunyer [a l'obertura de la celebració del XXV aniversari de la fundació de la Societat de Biologia]». *La Medicina Catalana*, 9: 151-153.
- (1967). *La novel·la del besavi*. Barcelona: Pòrtic.
- PIQUERAS, M. (2002). «La Societat Catalana de Biologia i els Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana». A: *Noranta anys de la Societat Catalana de Biologia*. Barcelona: Societat Catalana de Biologia, 29-31.
- RAMIS, J. [cur.] (1996). *Els Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana: gairebé un segle*. Barcelona: Fundació Uriach 1838.
- ROCA, A.; GLICK, T. F. (1986). *Francesc Duran Reynals (1899-1958)*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- ROCA I ROSELL, A. (1988). *Història del Laboratori Municipal de Barcelona de Ferran a Turró*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- ROCA ROSELL, A.; CAMARASA, J. M. (2009). «El segle XX i el desenvolupament autònom». A: VERNET, J.; PARÉS, R. [dir.]. *La ciència en la història dels Països Catalans. III. De l'inici de la industrialització a l'època actual*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans; València: Universitat de València, 505-522.
- SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA (1966). *August Pi i Sunyer. L'home i l'obra*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- SURINYACH I SOLER, R. (1985). «1969-70». A: *Homenatge al doctor Pere Babot i Boixeda, Secretari General Honorari de la Societat Catalana de Biologia*. Barcelona: Societat Catalana de Biologia, 21-23.
- TERRICABRAS, J. M. [coord.] (2007). *Ramon Turró, científic i pensador*. Girona: Documenta Universitaria.

NOTES

1. Segons Caron la biologia seria la ciència que té per objecte l'estudi de la totalitat dels éssers vius, inclosos els humans, que afirma la naturalesa fisicoquímica dels fenòmens propis dels éssers vius, sense recórrer a explicacions «vitalistes», que afirma igualment la unitat d'un conjunt de fenòmens comuns a tots aquests éssers —reproducció, desenvolupament, evolució— i que es defineix com a ciència sintètica i unitària de la vida, construïda a partir de les aportacions d'un ampli conjunt de ciències.
2. Nom que dugué l'actual Societat Catalana de Biologia fins a la represa d'activitats de 1962.
3. «Certament, haver volgut considerar exclusivament l'art de la medicina com a punt de partida i no com a punt de destinació, sense recolzar-se en els elements d'estudi que li proporcionen les altres branques de la biologia, ha fet massa sovint que temptatives anàlogues a la que fem aquí siguin percebudes al cap d'un temps com a marcades per l'esterilitat [...]. Cal, doncs, adreçar completament els nostres esforços col·lectius a buscar, tant com sigui possible, des d'un altre punt de vista el conjunt de coneixements que ens són necessaris».

4. Els altres tres membres eren l'economista i escriptor Pere Corominas, el filòsof i activista cultural Eugeni d'Ors i l'enginyer, físic i matemàtic Esteve Terrades.
5. Emprarem sistemàticament en el segon cognom d'aquest fundador de la SCB la grafia Sunyer, que és l'ortogràficament correcta, tot i que la majoria dels treballs que va publicar, sobretot els més antics, apareixen signats amb la grafia Suñer.
6. August Pi i Sunyer, el 1904, obtingué la càtedra de fisiologia de Sevilla; durant un temps l'ocupà de manera irregular a causa de les sovintejades visites a Barcelona, on continuava treballs de recerca al costat de Turró. Després de múltiples gestions aconseguí ser adscrit, a títol honorífic, a la Facultat barcelonina com a professor de fisiologia general al Laboratori Municipal; hi dictava cursos tinguents com d'ampliació dels de la càtedra. L'any 1915 obtingué, per concurs, el nomenament de catedràtic de fisiologia de Barcelona.
7. Arxiu IEC. *Actes Secció Ciències*. Llibre 1, p. 193. La referència a les societats «germanes» de París i de Madrid i el poc temps transcorregut entre aquest anunci i la primera sessió científica de la Societat de Biologia de Barcelona fan pensar que la iniciativa de Pi i Sunyer i els seus col·legues i deixebles ja venia de lluny. Pel que fa a la societat paral·lela madrilenya, probablement August Pi i Sunyer es referia a la Sociedad Española de Biología, fundada l'any abans per Santiago Ramón y Cajal, Gregorio Marañón, i alguns altres metges que feien recerca biomèdica en diferents centres de Madrid.
8. Escassos però significatius. Ja el 1917 s'introduïa una quota per als socis numeraris (més elevada que la dels agregats) i el límit del *numerus clausus* es va anar desplaçant a mesura que creixia el nombre potencial de numeraris, que ultrapassaren els 40 el 1918 (41) i arribaren a 80 (el doble del previst inicialment) el 1934.
9. En realitat la denominació oficial era Seminari-Laboratori de Fisiologia, perquè es considerava que més endavant s'havia de crear el veritable Institut en uns termes més acostats als del document de 1917.
10. El *Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural* hagué de dur, a partir de l'octubre de 1925 l'encapçalament amb el nom de l'entitat traduït al castellà (*Butlletí de la Institución Catalana de Historia Natural*) i els articles en català anaren decreixent en nombre, fins al punt que en algun fascicle dels anys 1927 i 1928 no n'aparegué ni un de sol (Camarasa, 2000, p. 68).
11. En el seu moment només va ser possible localitzar-ne trenta-un, segons fa constar Alsina (1963).
12. L'Assemblea tingué lloc a la Sala Lluís Millet del Palau Dalmau, seu social que Òmnium Cultural havia posat a disposició de l'Institut d'Estudis Catalans i de les seves filials.
13. La diferència entre numeraris i corresponents respon al seu lloc de residència: els numeraris són residents als Països Catalans, mentre que els corresponents resideixen fora.
14. Es consideren socis estudiants els menors de vint-i-set anys.
15. Són socis emèrits els més grans de seixanta-cinc anys o bé aquells que, sense arribar a aquesta edat, han estat associats més de vint-i-cinc anys.
16. Els socis honoraris de la SCB són especialment nomenats pel Consell Directiu a proposta d'algun soci i han de ser ratificats per l'assemblea.
17. A banda dels documents esmentats a la bibliografia (fontes secundàries), hem d'esmentar com a fonts primàries del nostre estudi les següents: actes de la Secció (els primers anys Institut) de Ciències (Arxiu IEC): actes de la Secció de Ciències Biològiques (Arxiu IEC); actes de la Societat Catalana de Biologia (Arxiu IEC); documentació pròpia de la Societat Catalana de Biologia (Arxiu SCB).

SOBRE ELS AUTORS

Oriol Casassas i Simó (Sabadell, 1923). Metge especialitzat en pediatria. Ha pres tat atenció preferent a problemes socials (coautor de *La pediatria en els suburbis, Epidemiologia social de la infància a Catalunya i Funció social de la medicina*), a qüestions d'història de la medicina (autor de *La medicina catalana del segle XX, Cent anys de pediatria a Catalunya, Josep Alsina i Bofill, l'exemple, Una falla i setze històries*, entre altres estudis) i a aspectes lingüístics (coautor del *Vocabulari mèdic*, autor de dotze exemplars de la col·lecció «Berenguer Sarriera» de reculls lexicogràfics i director del *Diccionari enciclopèdic de medicina*). Ha presidit la Societat Catalana de Pediatria (1974-1976), l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears (1978-1982), la Societat

Catalana de Biologia (1979-1981), el I Congrés de Pediatres de Llengua Catalana (1978) i el XIII Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana. Ha rebut els premis Salvat-Papasseit de poesia (1972), Jordi Gol de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques (1992), Jaume I d'Actuació Cívica Catalana (2001), a l'Excel·lència Professional, categoria Humanitats Mèdiques, del Col·legi de Metges de Barcelona (2006) i la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya (1993). És membre de l'Institut d'Estudis Catalans des del 1985.

Josep M. Camarasa i Castillo (Barcelona, 1946) és biòleg i historiador de la ciència. Com a biòleg ha treballat en qüestions relacionades amb l'estudi i la gestió dels recursos naturals i amb la planificació territorial, tant des de l'àmbit de la recerca com del de l'administració pública. Com a historiador de la ciència ha publicat nombrosos articles i alguns llibres de divulgació i vulgarització científica, com ara *Botànica i botànics dels Països Catalans* (1989), *Cent anys de passió per la natura. Una història de la Institució Catalana d'Història Natural* (2000) i *Els nostres naturalistes* (2007-2008, en col·laboració amb Jesús I. Català), premi de la crítica Serra d'Or 2008. Ha estat director adjunt de l'obra en onze volums *Biosfera*, d'alta divulgació ecològica, dirigida per Ramon Folch (Enciclopèdia Catalana, 1993 i 1998), amb edicions en anglès (Gale Group, 1999-2000), alemany (Brockhaus, 2002-2003) i japonès (Asakura, 2009-2011). Ha participat en la coordinació de *La ciència en la història dels Països Catalans*, projecte promogut per l'Institut d'Estudis Catalans,

fruit del qual han estat tres volums publicats entre 2002 i 2010. Ha estat un dels fundadors i el primer president (1991-1993) de la Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica.

Cristina Junyent i Rodríguez (Barcelona, 1957) és llicenciada i doctora en biologia per la Universitat de Barcelona. Col·laborà (1992-1995) amb Ramon Folch i Josep M. Camarasa en l'obra *Biosfera*, editada per Enciclopèdia Catalana i traduïda a diverses llengües. Coautora amb Jaume Bertranpetit del llibre *Viatge als orígens* (Bromera, 1997), Premi de divulgació científica Estudi General, traduït al castellà per Península (2000). Com a comunicadora científica ha publicat articles a *La Vanguardia*, *omniscellula*, *Mètode* o *Transversal*, entre altres publicacions, ha estat editora del monogràfic *Comunicar ciència* (TREBALLS DE LA SCB, vol. 51, 2001), ha dirigit la secció «El Experimento» dins el programa *Redes* de TV2 (2003-2005) i ha participat en el programa *Einstein a la platja*, de Barcelona Televisió (2007). Ha treballat en la difusió de la recerca de diverses institucions, com la UPF (2001-2003) o el CREA (2006-2009). Actualment fa d'editora en cap de la revista *omniscellula* (IEC), és directora de la Fundació Ciència en Societat, dedicada a la promoció i l'estímul de la cultura científica, i organitza els Cafès Científics a la Casa Orlandai. Va ser secretària general de la Societat Catalana de Biologia (1997-2001), i vocal de relacions externes, (2001-2006). El 2002 impulsà la creació de la Secció de Biologia i Societat i, d'ençà, n'és coordinadora.